

فصلنامه علمی - تخصصی معارف علوم اسلامی و علوم انسانی

سال سوم- زمستان ۱۴۰۲ - شماره پانزدهم- ص ۳۳۸-۳۵۸

کارکرد تحکیم بنیاد خانواده در اجتماع با رویکرد سبک زندگی اسلامی

مریم ویسی^۱

چکیده

خانواده نخستین نهاد اجتماعی است که هسته اولیه زندگی اجتماعی را تشکیل می دهد و از دیدگاه کارکردی، روابط خویشاوندی و خانوادگی ضرورت های اساسی مربوط به بقا را برآورده می کند. اهمیت پرداختن به موضوع تحکیم خانواده، ریشه در اهمیت نهاد خانواده دارد؛ تا آنجا که سعادت و شقاوت امت ها، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می باشد. کارکرد خانواده به عنوان واحد اجتماعی، نقش انکارناپذیری در برقراری نحوه تعامل های اجتماعی داشته و عملکرد سالم و سازنده، ضامن سلامت و نشاط جامعه، و برعکس عملکرد بد و آشفته موجب تهدید سلامت آن می شود. امروزه به دلیل عدم به کارگیری سبک زندگی اسلامی در تشکیل خانواده، نحوه انتخاب همسر، وجود آسیب های اجتماعی اعم از طلاق، اعتیاد، و ... کارکردهای خانواده دچار چالش های فراوان و نگران کننده شده، تا آنجا که شرایط برای تدوین برنامه تربیتی دشوارتر شده است. مسأله اصلی در این مقاله کارکرد تحکیم بنیاد خانواده در اجتماع با رویکرد سبک زندگی اسلامی است؛ که به صورت توصیفی - تحلیلی و با روش کتابخانه ای به تحلیل داده ها پرداخته شد. مهمترین یافته های تحقیق نشان داد که تحکیم خانواده مهم ترین سد در برابر آسیب های اجتماعی بوده و پیشگیری از آسیب های اجتماعی، به منظور بهسازی محیط زندگی اجتماعی، همواره ساده تر، و کم هزینه تر از درمان است.

واژگان کلیدی: خانواده، حجاب، فرزندآوری، آسیب های اجتماعی.

^۱. فارغ التحصیل سطح سه رشته تفسیر و علوم قرآن؛ جامعه الزهراء(س)؛ استاد حوزه علمیه خواهران ایلام؛
Weisi287@gmail.com

مقدمه

اهمیت پرداختن به موضوع تحکیم خانواده، ریشه در اهمیت نهاد خانواده دارد. نهاد مقدّس خانواده، رکن بنیادین اجتماع بشری و محمل فرهنگ‌های گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت امت‌ها، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می‌باشد. اولین شرط داشتن جامعه‌ای سالم و پویا، سلامت و پایداری خانواده است. همه دستاوردهای علمی و هنری بشر در سایه خانواده‌های سالم و امن پدید آمده است.

قرآن کریم به عنوان برترین نسخه زندگی و عالی‌ترین راهنمای بشر برای دستیابی به حیات طیبه، بخشی عظیم از آیات را به تنظیم و تعدیل روابط اعضای خانواده، حقوق و وظایف همسران و فرزندان اختصاص داده است. رجوع به این آیات الهی می‌تواند انسان را برای دستیابی به بهترین کارکردها در تحکیم خانواده هدایت کند. برخی از سوره‌های قرآن به صورت خاص مسایل خانواده را بیان می‌کنند؛ مانند سوره‌های نساء، انسان، تحریم، طلاق و ... . کارکرد خانواده و اقتضای تأسیس آن ایجاب می‌کند که پایه‌گذاران آن یعنی زن و شوهر، در تحکیم و پایداری این بنا، نهایت سعی خود را بکنند و با همان انگیزه که بر تشکیل آن اقدام کردند، بر دوام آن اصرار ورزند تا وحدت و پویایی این نهاد مقدّس تا پایان حفظ شود.

به یقین اگر زن و شوهر، نتوانند، خانواده را تحکیم بخشند و افرادی باایمان در آن پرورش دهند، نمی‌توانند جامعه‌ای ایده‌آل برای نسل آینده بسازند و از فرهنگ ایمانی خود جا مانده و به اهداف متعالی خود نروند.

کارکرد خانواده به عنوان واحد اجتماعی، نقش انکارناپذیری در برقراری نحوه تعامل ها و واکنش های اجتماعی داشته و عملکرد سالم و سازنده، ضامن سلامت و نشاط جامعه خواهد بود فرد تحت تأثیر روابط سالم حاکم بر خانواده، شیوه های ارتباط پذیری و تعامل های سازنده با جامعه را یاد می‌گیرد و برعکس هر چه خانواده دارای عملکرد بد و آشفته باشد؛ به همان نسبت سلامت آن جامعه بیشتر تهدید می‌شود.

عمل به آموزه های دین اسلام به طور مستقیم رفتارهای فرد را کنترل می‌کند و به صورت غیر مستقیم از طریق بهبود روابط بین اعضای خانواده موجب استحکام بیشتر نهاد خانواده می‌شود. در عصر کنونی به دلیل عدم به کارگیری سبک زندگی اسلامی در تشکیل خانواده، نحوه انتخاب همسر، نادیده گرفتن حقوق و تکالیف متقابل اعضای خانواده، وجود آسیب‌های اجتماعی اعم از طلاق، اعتیاد، کودکان کار، بزهکاری، سرقت، قتل و خشونت، تکدی‌گری و ... کارکردهای خانواده دچار چالش های فراوان و نگران کننده شده، تا آنجا که شرایط برای تدوین برنامه تربیتی دشوارتر شده است. و بسیاری از خانواده ها هنوز شیوه مناسب تربیتی را اتخاذ نکرده اند. حال سؤال اساسی پژوهش اینجا مطرح می‌شود که آثار اجتماعی تحکیم بنیاد خانواده در سبک زندگی اسلامی چیست؟

درباره تحکیم بنیاد خانواده کتب و مقالاتی نگاشته شده، از جمله مهم ترین مقاله ها و پایان نامه ها و کتاب های مشابه با این عنوان : کتاب تحکیم بنیاد خانواده از نگاه قرآن و حدیث

(محمدی ری شهری، ۱۳۸۷) که در این کتاب عوامل تحکیم خانواده از آیات و روایات بررسی شده است.

همچنین مقاله تحکیم خانواده در آموزه های قرآنی (حسینی، اکرم، ۱۳۸۳) در این مقاله انگیزه تحکیم روابط در خانواده و عوامل مؤثر بر تحکیم روابط و ساختار خانواده آرمانی و در نهایت اصول تحکیم خانواده را در قرآن بررسی نموده است.

نقش زن در تحکیم بنیان خانواده (حسن زاده، محمد جواد، ۱۴۰۰) این مقاله نیز به نقش زن در تحکیم پایه های خانواده پرداخته است. و مورد بحث مقاله کارکردهای اجتماعی خانواده در قرآن با رویکرد آسیب های اجتماعی (بهرام فروتن نیا، ۱۴۰۲) بررسی آسیب های اجتماعی است.

اما این پژوهش تلاشی برای شناسایی انواع کارکردهای تحکیم بنیاد خانواده است. البته کارکردهای تحکیم بنیاد خانواده موضوعی بسیار گسترده است؛ چرا که تحکیم بنیاد خانواده کارکردهای زیادی دارد از جمله: کارکردهای جسمی و روانی، کارکردهای جنسی، کارکردهای اقتصادی، کارکردهای تربیتی و جامعه پذیری و... که ما در این مقاله به بررسی کارکردهای اجتماعی تحکیم خانواده در سبک زندگی اسلامی می پردازیم. این تلاش زمانی کامل می شود که در کنار کارکردهای اجتماعی خانواده، گامهای بزرگتر دیگری برای تبیین کارکردهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... برداشته شود.

مفاهیم

کارکرد

کارکرد کلمه ای مرکب از کارکردن و عمل است. (دهخدا، ۱۳۷۷، ۶: ۵۴۳) مترادف حاصل، راندمان، فعل، میزان، عملکرد، کار و نتیجه است. و در اصطلاح برای نشان دادن جایگاه و اهمیت نغمه ها یا آکوردها در مقام ها یا مایه های مختلف به کار می رود. و معادل عربی آن: دور، مهمه، مناسبه، وظیفه و...

در جامعه شناسی، کارکرد به نتایج و آثار عینی پدیده ها یا ساختارهای اجتماع اطلاق می شود. منظور این است که هر پدیده اجتماعی کارکرد معینی برعهده دارد که به نحوی در دوام و اداره جامعه مؤثر است. به بیان دیگر، هر گروه نهاد اجتماعی عهده دار کارکرد یا وظیفه ای است و تا زمانی که آن وظیفه از نظر اجتماعی الزامی می باشد، کارکرد مذکور نیز دوام می آورد و پایدار می ماند.

تحکیم

حَكَمَ أَوْلَهُ: مَنَعَ مَنَعاً لِإِصْلَاحٍ... اصل حَكَمَ به معنای منع و بازداشتن برای اصلاح است و لگام و دهانه حیوان را نیز حکمه نامیده اند. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ۲۴۸) کلمات مترادف: استحکام، استقرار، استواری، برقراری، تثبیت، تقویت. و کلمات متضاد: تضعیف و معادل در عربی: مَنَع. تحکیم در اصطلاح به معنای قوی بودن، استوار ماندن، تقویت شدن و خلل ناپذیری آمده است که از ریشه «حکَم» به معنای «منع» بوده و معنای باز داشتن و جلوگیری از هرگونه اخلال گری و تباهی را می رساند.

خانواده

در لغت به معنای خاندان، دودمان، اهل خانه، زن و فرزند و فامیل به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۷۷، ۶: ۹۴۳) و به اندازه‌ای معروف است که نیاز به تعریف ندارد؛ اما شاید تصور همه از آن یکسان نباشد، حتی برخی توصیف آن را کار مشکلی دانسته و طبق نظر اکثریت مردم چنین تعریف کرده‌اند: خانواده در نظر بسیاری از مردم به منزله یک واحد اجتماعی است که شامل یک زوج متأهل و فرزندانشان است که در خانه‌ای در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند. (دانش خانواده، ۱۳۸۷، ۷۷).

خانواده گروهی از افراد است که از طریق خون، ازدواج یا فرزندخواندگی به هم پیوند خورده‌اند و کارکرد اجتماعی اصلی آن‌ها تولید مثل است. (ساروخانی، ۱۳۷۹، ۱۳۵)

مقصود از تحکیم خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق همه اعضاست (بهشتی، ۱۳۷۷). اگر هدف از برقراری زوجیت و تشکیل خانواده، به تعبیر قرآن، « سکونت و آرامش اعضا » است، لازم است که همه رفتارها و تعامل‌ها در راستای تحقق این هدف باشد.

سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی از ترکیب دو واژه سبک و زندگی با دو بار معنایی متفاوت تشکیل شده است. معنای لغوی واژه زندگی روشن است، اما در تعریف واژه سبک در لغت‌نامه‌های فارسی و غیر آن، معانی گوناگون درج شده است که نشان از کاربرد آن در علوم مختلف دارد. در زبان فارسی، واژه سبک در روند مفهومی خود، ابتدا و به شکل غالب در سبک‌شناسی ادبی و هنری به کار می‌رفت. (دهخدا، ۱۳۳۹)

اما به تدریج در دیگر حوزه‌ها نیز کاربرد یافته است. این کلمه به معنای طرز، شیوه، روش خاصی از نظم یا نثر، گداختن چیزی را پس از ریختن آمده است. (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۳۹)

در مجموع ترکیب سبک زندگی در لغت‌نامه‌ها، دو معنا را به خود اختصاص داده است که عبارت‌اند از: ۱. روش زندگی فرد، گروه یا فرهنگ. ۲- روش خاصی از زندگی یک شخص یا گروه

بنابراین، سبک زندگی عبارت‌است از: «شیوه زندگی یا سبک زیستن که منعکس‌کننده گرایش‌ها و ارزش‌های فرد یا گروه است و همچنین عادات، نگرش‌ها، سلیقه‌ها، معیارهای اخلاقی، سطح اقتصادی و ... که باهم طرز زندگی کردن فرد یا گروهی را شکل می‌دهند» (مهدوی کنی، ۱۳۸۷: ۵۱). این ترکیب برای معرفی نحوه و شرایط زندگی انسان استفاده می‌گردد.

اما سبک زندگی اسلامی از آن جهت که سبک است به رفتار و اعمال می‌پردازد و با شناخت‌ها و معارف و عواطف رابطه مستقیم ندارد، ولیکن از آن جهت که اسلامی است نمی‌تواند بی‌ارتباط با عواطف و شناخت‌ها باشد. در این سبک عمق اعتقادات، عواطف و نگرش فرد سنجیده می‌شود و تنها رفتارهای فرد مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد. به دیگر تعبیر دیگر در سبک زندگی از سایر دیدگاه‌ها تنها به رفتار توجه می‌شود و فکر و نیت انجام رفتار بررسی نمی‌شود، اما سبک زندگی

اسلامی نمی‌تواند به نیت‌ها بی‌تفاوت باشد، در حالی‌که پافشاری آن روی رفتار است بر نیت افراد، عواطف و معارفی که پشتوانه رفتار قرار می‌گیرند، نیز توجه می‌کند. در واقع در سبک زندگی اسلامی رفتارها را می‌توان به مهره‌های متعددی تشبیه کرد که سبک زندگی اسلامی نه تنها به خود آن مهره‌ها، بلکه به آنچه سبب ارتباط آن‌ها باهم می‌شود و همانند نخ تسبیح در تمام آن‌ها وجود دارد، نیز توجه می‌کند؛ حتی رفتاری مثل نماز اگر اعتقاد به خدا و معاد را پشتوانه خود نداشته باشد، رفتاری اسلامی محسوب نمی‌شود، چنان‌که بسیاری از رفتارهای مرتاضان و صوفیان، اسلامی نیست (کاوینی، ۱۳۹۱: ۷).

مهم‌ترین نوآوری در تعریف سبک زندگی اسلامی این است که به آموزه‌های اسلامی و کلیت اسلام نگاه شده است. درحقیقت می‌توان گفت «سبک زندگی اسلامی آن سنجش رفتارهایی است که افزون بر آنکه نباید با فقه و شریعت مخالف باشد، بایست از منظومه فکری، خدانشناسی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلام برآید» (موسوی گیلانی، ۱۳۹۲: ۱۳۱).

اسلام دینی است که همه ابعاد زندگی را پوشش می‌دهد. دینی است که برای تمام مقاطع زندگی و در تمام شرایط برنامه دارد. به‌گونه‌ای که در گام نخست با ارائه جهان‌بینی و ایدئولوژی ویژه‌ای، زیربنای شکل‌دهی به زیست دین‌دارانه را می‌سازد و در مرحله بعد با ارائه آداب، دستور کارهای ویژه‌ای برای همه ابعاد زندگی انسان دارد. درحقیقت به دنبال شکل‌دهی به نوع خاصی از زیست انسانی است. «دستورالعمل‌های اخلاقی، حقوقی و فقهی دین، در واقع به‌منظور عرضه الگویی از زیست دینی و خداپسندانه است. شیوه‌نامه که در حوزه پوشش، خوراک، آرایش، خانواده، همسایگان، هم‌کیشان و غیرهم‌کیشان و تعاملات و ارتباطات بین‌الدینی و بین‌المذهبی در دین مطرح‌شده است، همگی برای ساختن سبک زندگی دینی است» (شریفی، ۱۳۹۲: ۳۳).

از آنجا که اسلام در تمام حوزه‌های زندگی انسان، دستوراتی را عرضه کرده است، اگر انسان در زندگی خویش همواره این دستورات را مدنظر داشته باشد و تمام ابعاد زندگی‌اش را بر اساس آن‌ها پی‌ریزی کند، در واقع مطابق با سبک زندگی اسلامی عمل کرده است.

یکم. حفظ هویت و فرهنگ اسلامی در اجتماع

أ. حفظ حدود الهی در اجتماع

در بینش الهی اجرای حدود الهی یکی از ضروری‌ترین و حیاتی‌ترین مسایل اجتماعی و از وظایف مهم حکومت اسلامی است. بدون اجرای حدود، دوام و بقای جامعه اسلامی تضمین نخواهد شد و هر نوع تأخیر، تعدیل و تخفیف در آن به مثابه تعطیل قانون الهی و درحقیقت یک نوع نافرمانی در مقابل احکام الهی و اسلامی است. راه اصلاح جامعه، اجرای حدود الهی است.

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمودند: «اما آنکه لیس مم خلق الله صغیراً و کبیراً الا و قد جعل الله له حدوداً اذا جوز به ذلك الحد فقد تعدی حدّ الله فیه؛ همانا هیچ چیز نیست که خدا افریده باشد از کوچک و بزرگ مگر آنکه برای آن مرزهایی قرار داده است اگر از این مرز عبور شود از حدالهی تجاوز شده است» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۱/۲، ۱۷۱).

قرآن کریم یکی از صفات مجاهدان و رزمندگان را حفظ حدود الهی معرفی می کند، آنجا که می فرماید: «وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ» (توبه/۱۱۲)
قابل ذکر است مراد از رعایت حدود الهی در روایات، گاهی حدود شرعی است که بر جرائم و گناهان کبیره مترتب است. مانند این روایت از رسول خدا(ص): هر کس درباره حدی از حدود الهی شفاعت کند تا آن را ضایع سازد و باطل کند سعی در تباهی حدود خدا نماید، خدا او را در روز قیامت عذاب می کند. (نوری، ۱۴۰۸، ق، ۱۸/۲۴)
گاهی هم مراد از حدود در روایت عام است. مانند فرمایش امام علی علیه السلام: اگر حدود الهی را پاس دارید خداوند از فضلش در رسیدن موعود به شما شتاب می کند. (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ق، ۵۶۸)

در اسلام مجموعه ای از مرزها و حدود تبیین شده است که مؤمن با رعایت آنها به رشد و تعالی می رسد. این مرزها برای حفظ کرامت و عزت مؤمن است. و هرگز محدودیت نمی آورد. واجبات، مستحبات، محرمات و مکروهات مرزهایی هستند که انسانها با رعایت آن به کمال ایمان می رسند. اسلام، اباحی گری، مرزشکنی و بی قیدی را مذمت کرده است.
مرز شکنی در همه ارز شهای اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و ... ناپسند است. امام حسین علیه السلام یکی از دلایل قیام خود را مشاهده مرز شکنی ها در جامعه و زیر پا گذاشتن حدود الهی می داند. آنجا که می فرماید:

«إِنَّ السُّنَّةَ قَدْ أُمِيتَتْ وَإِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ أَحْيِيَتْ أَنْ تَطِيعُوا أَمْرِي أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ؛ همانا سنت ها مرده و بدعت احیاء گردیده، اگر فرمان مرا اطاعت کنید من شما را به راه رشد هدایت می کنم. (مجلسی، ۱۴۰۳، ق، ۴۴/ ۳۴۰)

ب. توسعه فرهنگ اسلامی

از جمله آثار اجتماعی تحکیم بنیاد خانواده، توسعه فرهنگ اسلامی همانند: حجاب و فرزندآوری است که به بیان آنها می پردازیم:

۱. توسعه فرهنگ حجاب در اجتماع

۱-۱- آثار اجتماعی حجاب

أ. مسئولیت های اجتماعی

هر فردی در برابر جامعه خود مسئول است. این مسئولیت، عام است؛ یعنی هم شامل زن ها می شود و هم شامل مردها. پاره ای از مسئولیت های زنان به حجاب آنان بستگی دارد. زن اگر حجاب داشته باشد، بار این گونه مسئولیت ها بر دوش می گیرد و شخصیت و عظمت او بالا می رود، اما اگر جامه مقدس حجاب را از تن بدرد، از عهده انجام این گونه مسئولیت ها بر نمی آید. (مصطفوی، ۱۳۶۹: ۴۵).

افراد در شبکه های متفاوت جامعه نقش ایفا می کنند؛ شبکه هایی نظیر شبکه مساجد، هیئت های مذهبی و مدارس اسلامی که به نوعی مسیر حرکت آنان برای حفظ هنجارهایی مانند حجاب می باشد (شکوری، ۱۳۹۰: ۶-۷).

در جامعه امروزی، اگر فرد در این شبکه‌ها مسئولیت اجتماعی نپذیرد، هنجارهای که مربوط به آنها خواهد بود، از بین می‌رود و فرد به نوعی تنبلی و گاهی انحراف از هنجارهای متعارف جامعه دچار می‌شود و این انحراف در مسئولیت‌های دیگر جامعه نمایان می‌شود و فرد را از هدف متعال خود دور می‌کند.

ب. آزادی زن

اینکه زنان باید حجاب را رعایت کنند، زور و دستوری از ناحیه مردان نیست تا آزادی آنان را سلب کنند، بلکه وظیفه شرعی آنان است که حجاب را رعایت کنند. زنان باحجاب در فعالیت‌ها و رفت‌وآمدهای خود آزادترند؛ زیرا مردان بوالهوس اطمینان دارند که اینها طعمه و ملعبه نمی‌شوند. بنابراین، کمتر برای آنها ایجاد مزاحمت می‌کنند: زن باحجاب مظهر عفاف شناخته شده است و از این روی، در خانه و خارج از آن مزاحم ندارد و آزادانه دنبال کارها و مسئولیت‌های خویش است. (مطهری، ۱۳۷۳: ۱۰۰-۱۰۱).

قرآن کریم در دو مورد به این مطلب اشاره فرموده است؛ یکی آیه: «ذَلِكِ اٰذُنِي اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا رَحِيْمًا؛ این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، بهتر است خداوند همواره آمرزنده رحیم است». (الأحزاب / ۵۹)

از ام السلمه روایت شده هنگامی که این آیه نازل شد، زنان انصار موقع خروج از خانه، چنان خود را در پوشش سیاه می‌پوشیدند که گویا روی سر آنها کلاغ نشسته بود و چون کیسه‌ای سیاه به خود پوشانده بودند که سرپایشان گرفته بود. (طباطبایی، ۱۳۷۰، ۱۶ / ۵۱۷).

بنابراین، بی‌حجابی و بدحجابی، برای زن‌ها ایجاد مزاحمت می‌کند، اما هنگامی که اهل حجاب باشند، مزاحمتی بر آنان نیست.

و دیگری در آیه: «وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ؛ و در خانه‌های خود بمانید و همچون دوران جاهلیت نخستین (در میان مردم) ظاهر نشوید». (الأحزاب / ۳۳).

ج. سلامت اخلاق جامعه

همواره باید هرچه به سلامت اخلاق جامعه لطمه می‌زند، ریشه‌کن شود و هرچه سلامت اخلاق جامعه را تضمین می‌کند، تقویت گردد. هرچه گرایش جامعه به حجاب شدت یابد، از مفاسد اخلاقی و اجتماعی کاسته می‌شود. سلامت اخلاق جامعه از اهداف عالی‌ه اسلام است. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ: من برای تمام کردن مکارم اخلاق مبعوث شدم» (مصطفوی، ۱۳۶۹: ۴۵).

حجاب زن، به نص قرآن کریم، عفاف او ست و عفاف او، خدمتی به سلامت جامعه است. زن با پوشش شرعی خود، خانواده را استوار و پابرجا می‌سازد و بیهوده افراد را تحریک نمی‌کند و هوس‌ها را بر نمی‌انگیزد و مردها را به مفسده نمی‌کشاند. زن با پذیرش حجاب اسلامی، بزرگترین و ارزنده‌ترین خدمات را به خانواده‌ها و جوان‌ها و بالأخره، جامعه می‌کند؛ زیرا اخلاق، پاکی و فضیلت را رونق و رواج می‌بخشد. زنانی که جسم خود را پربهتر از آن می‌دانند که اجازه دهند هر چشمی از آن بهره‌گیرد، هر هوسی بدان گرایش یابد، بر مسند والای فضیلت

نشسته‌اند. کار این گونه زنان، پیامبرگونه است؛ زیرا بعثت پیامبران به منظور تکمیل و متمیم اخلاق است.

اسلام از بی‌حجابی و بدحجابی بیزار و متنفر است؛ زیرا اینها هستند که با متزلزل کردن اخلاق و فضیلت، اسلام را در بین مردم ضعیف و لگدمال می‌کنند. زنان باحجاب، خدمتگذار واقعی دین و اخلاق، و زنان بی‌حجاب و بدحجاب، عامل براندازی و بنیان‌کنی دین و اخلاق هستند. (همان: ۵۲).

بنابراین، شرط اصلی سلامت اخلاقی جامعه، پرهیز از سقوط در پرتگاه شهوت است. امام رضا(ع) وجود روابط آزاد بین زن و مرد را علت بسیاری از جنایات و مفسدات اخلاقی معرفی می‌فرماید (حرّ عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۲۰: ۳۱۱).

د. حفظ نیروی کار اقتصادی

حجاب عامل حفظ نیروی کار است و باعث می‌شود که اوقات هر کس در همان مسیر کار صرف شود و وسوسه‌های ناشی از دیدن‌ها، چهره‌سازی‌ها و طراحی برای به دام انداختن‌ها از بین برود. کشاندن لذت‌های غریزی از محیط خانه به محیط کار، سبب خواهد شد که نیروی کار ضعیف گردد و سرمایه‌گذاری‌ها به هدر رود.

از سویی، نقش اقتصادی حجاب در رعایت پوشش اسلامی، زمینه را برای انواع مدیرستی‌ها و رقابت‌های ناشی از آن از بین می‌برد. اگر زن خود را به خودآرایی‌ها در جامعه مقید نکند و با لباس ساده و مرتب و در حد پوشش لازم در جامعه ظاهر شوند، بسیاری از آفت‌ها و گرفتاری‌های ناشی از مدیرستی، خودبه‌خود از بین می‌روند. هزینه سنگین مواد آرایشی و لباس‌های گران‌قیمت، به‌ویژه با تغییر مداوم مدها، بار مالی طاقت‌فرسایی بر دوش خانواده و جامعه تحمیل می‌کند و به علاوه، باعث هدر رفتن سرمایه‌های جامعه می‌شود (عظیمیان و بهشتی، ۱۳۸۸: ۹۸).

بنابراین، اسلام با عنایت ویژه به مسئله حجاب و پوشش زنان در محیط کار، می‌خواهد محیط اجتماع از لذت‌های ناهنجار جنسی پاک شود و راه را برای حفظ نیروی قدرتمند روحی و جسمی با حضوری معنوی در محل کار بگشاید. در مقابل، بی‌حجابی و بدحجابی باعث سوق دادن لذت‌های جنسی از محیط کار و کانون خانواده به اجتماع و در نتیجه، تضعیف نیروی کار افراد جامعه می‌گردد (مطهری، ۱۳۶۷: ۹۴).

ه. حفظ استقلال فرهنگی و سیاسی

جوامع اسلامی با پوشش خاص خود در قالب حجاب یا ستر سعی دارند که استقلال فکری خود را در قبول اسلام اعلام کنند. در واقع، لباس پرچم بدن به حساب می‌آید که استقلال فکری، دینی، سیاسی و فرهنگی هم محسوب می‌شود و از همین جا می‌توانیم به این نتیجه برسیم که تغییر لباس، نشانگر تغییر اندیشه است و به تبع آن، تغییر در مشی و رفتار افراد ایجاد می‌شود که در آن صورت، استقلال کشور زیر سؤال می‌رود، به‌ویژه از آن روی که وضع برون، حکایت از وضع درون آدمی دارد و نشان می‌دهد که اندیشه وابستگی در درون رخنه کرده، در ظاهر افراد نیز نمایان شده است (قائمی، ۱۳۷۳: ۳۸۵-۳۸۷).

مبارزه برای استقلال فرهنگی، پدیده جدیدی نیست. در طول تاریخ بشر، جنگ فرهنگی، همیشه وجود داشته است؛ به عنوان نمونه، فرعون در برابر موسی (ع) به این حربه متوسل شده، گفت: «می ترسم آیین شما را دگرگون سازد و یا در این سرزمین فساد برپا نماید. (غافر/ ۲۶). بنابراین، یکی از راه‌های حفظ استقلال فرهنگی و سیاسی، حفظ حجاب است و یکی از جنبه‌های تهاجم فرهنگی، مبارزه با حجاب بوده است؛ چراکه حجاب برای جوامع جهان سومی می‌تواند نوعی مبارزه با استعمار به حساب آید و مانعی بر سر راه مقاصد شوم آنها باشد. (عظیمیان و بهشتی، ۱۳۸۸: ۹۷).

اگر حجاب را در جامعه اسلامی از همین دید بنگریم، به این نتیجه خواهیم رسید که در تعمیم آن از دید سیاسی باید کوشید. در جامعه اسلامی، حتی یک ملی‌گرا هم باید به سبب استقلال وطن خود و حفظ امنیت خویش حجاب را بپذیرد که البته یک مسلمان به سبب ایمان و اعتقاد خود آن را پذیراست. اگر استعمار بتواند عفت و پوشش را از زن بگیرد، همه چیز جامعه، از جمله مردان آن را می‌تواند تحت اختیار و سلطه قرار دهد. یکی از رموز موفقیت اسلامی ایران نیز در همین بود که زنان به سرعت خود را یافتند و با توسل به حربه حجاب در مقابل رژیم خود فروخته پهلوی ایستادند و آن را به زانو درآوردند (ر.ک؛ همان).

۲-۱- آثار اجتماعی فرزندآوری

فرزند آوری و فرزند پروری اثرها و فایده‌های زیادی در رشد معنوی، بروز استعدادها و والدین، رشد مادی، توسعه روابط اجتماعی، آرامش‌گری، احساس ارزشمندی و... دارد. با نگاهی گذرا به آیات و روایاتی که درباره فرزند بیان شده است می‌توان به نگرش اسلام به فرزند و اهمیت آن آگاه شد. از مجموع آموزه‌های دینی درباره فرزند چنین فهمیده می‌شود که اسلام نگرشی مثبت به فرزندآوری داشته و با ادبیات گوناگون مسلمانان را به فرزندآوری تشویق کرده است. در آموزه‌های دینی با تعبیرهایی از فرزند و جایگاه آن سخن به میان آمده که بدون فرزندپروری و تربیت شایسته او مصداق پیدا نمی‌کند در آیات قرآن و روایات معصومان (ع) مکرر این هشدار داده شده است که گرچه فرزند برای والدین زمینه ساز رشد، آرامش، بالندگی و... است اگر به نحو شایسته تربیت نشود، آسیب‌های فراوانی برای خود و جامعه خواهد داشت.

تولد فرزند زندگی والدین را که مسئول پرورش او هستند، تغییر می‌دهد و زمینه کسب تجربه‌های جدید را ایجاد می‌کند فرزندان از طریق همسرگزینی نیز باعث توسعه روابط اجتماعی و ازدیاد فامیل سببی می‌شوند.

۲. توسعه فرهنگ ازدواج آسان

بر اساس آیات قرآن اگر کسی بخواهد از نظر اقتصادی و وضعیت مناسب و خوبی داشته باشد، باید ازدواج کند تا بی‌نیاز شود: «وَ أَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنَّ يَكُونُوا قُرَّاءًا يُعْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ؛ بی‌همسران خود، و غلامان و کنیزان درستکارتان را همسر دهید. اگر ندار و تنگدست باشن، خداوند آنان را از فضل خویش بی‌نیاز خواهد کرد و خدا گشایش دهنده و آگاه است (نور، ۳۲).

بهترین راه ازدواج آسان این است که شما به فضل الهی تکیه کنید و کارهای خود را در همه چیز از جمله ازدواج به خداوند واگذار کنید. ازدواج های تجملی نمی تواند دلیلی برای استحکام پایه های زندگی باشد و زن و شوهر باید حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س) را الگو قرار دهند تا بتوانند با الگو گرفتن از امامان شیوه و راه درست زندگی کردن را بیاموزند. بنابراین برای ازدواج آسان می بایست همواره تقوا و توکل داشت و از فضل و رزق بی حساب خداوندی بهره مند شد. همچنین در انتخاب همسر به اصول اسلامی توجه داشت و در مسئله مهریه نیز نباید سخت گیری کرد.

دوم. تأمین امنیت و آرامش روانی جامعه

اولین حکمت در تشکیل خانواده که قرآن کریم و روایات معصومان (ع) آن را با صراحت بیان کرده است، رسیدن به آرامش روحی و روانی است. قرآن می فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا؛ و از نشانه های او این که همسران از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید. (روم/۲۱)

أ. امنیت زنان

با توجه به آیات قرآن به خوبی مشخص می گردد که هدف از تشریح وجوب حکم حجاب اسلامی دستیابی به تزکیه نفس، طهارت، عفت و پاکدامنی، جهت استحکام و گسترش امنیت اجتماعی است.

«وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ». (احزاب، ۵۳)

از آنجا که نگاه نامحرم توسط مردان، باعث تحریک و تهییج جنسی آنان و در نتیجه منجر به فساد و ریشه کن نمودن امنیت اجتماعی می شود، خداوند در کنار دستور حجاب و پوشش بدن به زنان، مردان را نیز امر به حجاب و پوشش چشم داده و نگاه به نامحرم را برایشان حرام کرده است از جمله این حدیث از امام رضا (ع) که می فرمایند: نگاه به موهای زنان با حجاب ازدواج کرده و زنان دیگر، از آن جهت حرام شده است که نگاه مردان را بر می انگیزد و آنان را به فساد فرا می خواند در آنچه که ورود در آن نه حلال است و نه شایسته. (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ۳۴/۱۰۴)

اسلام حجاب را از مصادیق مهم تحقق امنیت اجتماعی در جامعه معرفی کرده است. زن با عنص حجاب اسلامی، نه تنها به تهذیب، تزکیه نفس و ملکات نفسانی پرداخته و قرب الهی را فراهم می سازد، بلکه باعث گسترش روزافزون امنیت اجتماعی و ایجاد زمینه ای جهت رشد معنوی مردان می گردد؛ همچنان که خداوند خطاب به رسول اکرم (ص) می فرماید: به زنان و دختران خود و به زنان مؤمن بگو که خویشتن را با چادرهای خود بیوشانند که این کار برای آن است که آنها به عفت شناخته شوند تا از تعرض و جسارت، آزار نکشند، خداوند در حق خلق، آمرزنده و مهربان است. (احزاب، ۵۹)

بنابراین حجاب و پوشش اسلامی برای مردان و زنان، نه تنها برای ساماندهی خلقیات و ملکات نفسانی آنان، مؤثر است؛ بلکه غرایز، التهاب های جسمی و معاشرت های بی بند و بار را کنترل نموده، بر تحکیم نظام خانواده می افزاید. همچنین از انحلال کانون مستحکم و پایدار زناشویی جلوگیری نموده و امنیت اجتماعی را فراهم می سازد

در نتیجه یکی از فلسفه های حقیقی و جوب حجاب، حفظ آرامش و امنیت زنان، مصونیت جامعه از فساد و عمق و معنا بخشیدن به امنیت اجتماعی با توسعه آن می باشد. زیرا نفس آدمی، دریایی موج از تمایلات و خواسته های اوست که مهمترین آنها به خوراکیها، امور جنسی و مال و جاه و مقام، مربوط می شود.

ب. آرامش و امنیت افراد

خانواده کوچک ترین واحد اجتماعی و مقدس ترین نهاد بشری است و در بردارنده پاک ترین و عمیق ترین مناسبات انسانی است که برای سلامت و امنیت و سعادت فرد و اجتماع، سودمند و ضروری است. قرآن کریم زن و شوهر را به لباس یکدیگر تشبیه نموده است. (بقره، ۱۸۷) همان طور که انسان همیشه با لباس است و لباس، هم مایه آراستگی و زیبایی و هم جامه ستر و عفاف اوست، زن و شوهر نیز همین گونه اند. لباس از همه چیز به تن انسان نزدیک تر و محرم تر است؛ و همین لباس در عین نزدیکی به تن، بدن را از دیگران می پوشاند و دور می سازد؛ همان طور که از نوع لباس فرد می توان به شخصیت و افکار او پی برد، از نوع همسری که بر می گزیند نیز می توان به شخصیت و هویت او پی برد.

نهاد خانواده معطوف به ازدواج زن و مرد، یکی از نهادهای اجتماعی است که سابقه ای دیرینه دارد و از همان ابتدای زندگی اجتماعی، نیاز به جنس مخالف و امنیت مبنای تکوین آن به شمار می رود، به طوری که پیدا شدن انسان بر روی زمین با تشکیل خانواده همزمان بوده و بی تردید دفاع از حریم انسان در برابر جانوران درنده و حوادث طبیعی، زندگی جمعی را برای انسان ایجاد کرده است

بنابراین علاوه بر نیاز جنسی، نیاز به داشتن حس نظم و احساس امنیت، در واقع از عوامل مؤثر بر تکوین و استمرار اجتماع محسوب می گردد که خانواده به عنوان هسته بنیادین اجتماع، از همان آغاز نقش اساسی در ایجاد و تقویت احساس نظم و امنیت هستی شناختی در زندگی اجتماعی افراد داشته است.

ج. تربیت فرزندان صالح و شایسته

در متون دینی آنچه مهم است، داشتن فرزند نیست؛ بلکه فرزند پروری است و همه برکت ها و فایده ها برای فرزند شایسته است نه ناشایسته. در قرآن کریم فرزندی ستوده شده است که صالح باشد و باعث انحراف و سقوط معنوی والدین و دیگر انسانها نشود و انسان را از یاد و ذکر خدا باز ندارد

فرزند صالح یکی از عوامل صعود معنوی است که خداوند به افراد هدیه می دهد فرزند صالح با اعمال شایسته خود باعث سعادت و کمال والدین می شود. همچنین با طلب رحمت و استغفار در حق والدین، راههای رحمت الهی به سوی آنان می گشاید فرزندان صالح ذخیره ای هستند که در حیات و حتی بعد از مرگ والدین، باعث آمرزش و کسب ثواب برای والدین می شوند.

رسول خدا (ص) می فرماید: اگر فرزند شما قبل از شما بمیرد، پاداش دیافت می کنید و اگر زنده بماند، برای شما طلب مغفرت می کند. (حر عاملی، ۱۴۰۹، ۳۵۷/۲۱) بنابراین اگر فرزندان به نحو شایسته تربیت شوند و خداوند را اطاعت نمایند، قسمتی از ثوابهای اعمالشان نصیب

تربیت کننده و هدایت کننده آنها، یعنی والدین می شود. فردی که احساس می کند توانسته است فرزندان شایسته ای تربیت کند، علاوه بر احساس رضایت مندی از زندگی دنیوی، امیدواری اش به فضل و رحمت الهی نیز افزایش می یابد و دل و روح او نورانی می شود؛ زیرا می داند فرزندان صالحی به یادگار گذاشته است که برایش باقیات الصالحات خواهند بود. د. فرزندان آوری و بقای نسل

در آموزه های دینی و اسلامی به مفهوم ها و تعبیرهایی درباره فرزند برمی خوریم که انگیزه و نوع نگرش ما را به داشتن فرزند، مثبت و امیدآفرین می کند؛ به عنوان نمونه رسول خدا(ص) فرزند صالح و یاری رسان را از مصداق های سعادت و خوشبختی می داند. (حر عاملی، ۱۴۰۹، ۴۶۷/۱۷ حضرت علی(ع) نیز فرزند صالح را زیباترین یاد خدا می دانند. (نوری، ۱۴۰۸، ۱۱۴/۱۵)

از جمله امتیازهای داشتن فرزند در سبک زندگی اسلامی تحقق بخشیدن به امیدهای والدین در دوران سالمندی شان است؛ زیرا والدین علاقه مند به دستگیری فرزندان از آنان در هنگام پیری هستند امام حسن عسکری (ع) فرزند را بهترین یار و مددکار انسان معرفی می کند و از نظر او کسی خوار و نگون بخت است که فرزندی نداشته باشد. (حر عاملی، ۱۴۰۹، ق، ۳۶۰ - ۳۶۱)

میل به داشتن فرزند و تداوم نسل ها و پرورش انسان ها از انگیزه و اهداف مهمی است که در طول دوره های گوناگون، همواره عامل مهم ازدواج و تشکیل خانواده بوده است. تشکیل خانواده، ایجاد کانون پذیرایی نسل آینده است و سعادت نسل ها بستگی به وضع خانوادگی دارد و سلامت امنیت فرزندان در گرو استحکام خانواده می باشد.

سوم. ایمن سازی خانواده از آسیب های اجتماعی

آسیب شناسی اجتماعی مفهوم جدیدی است که از علوم زیستی گرفته شده و مبتنی بر تشابهی است که دانشمندان بین بیماری های عضوی و آسیب های اجتماعی قائل می شوند. واژه آسیب شناسی از دیدگاه پزشکی به فرآیند ریشه یابی بیماری ها گفته می شود اما به علت این که گاهی تشخیص بیماری از سلامتی دشوار است، لذا جامعه شناسانی که این واژه را به کار برده و از آن آسیب شناسی ساخته اند به این معنا اگر هنجار پذیرفته شده از سوی افراد جامعه نادیده گرفته شود، آنگاه کج رفتاری بوجود می آید و رفتار انسان شکل و شمایل بیماری به خود می گیرد. (ستوده، ۱۳۹۴)

همچنین زندگی انسان، به وسیله هنجارها، قوانین و مقررات اداره می شود. اگر افراد جامعه به قوانین، مقررات و هنجارهای اجتماعی که رفتار آنها را به عنوان مناسب و نامناسب تعریف می کنند مقید نباشند، فعالیت های انسان متوقف یا دچار هرج و مرج خواهد شد. ارزشهای اجتماعی که به آن پایبند هستیم یک دنیای اجتماعی برایمان می سازند که در آن می توانیم به یک جامعه سالم و قرآنی دست یابیم.

پیشگیری از ناهنجاری ها و آسیب های اجتماعی

در فرهنگ اسلامی، خانواده به مثابه دژ استوار و نهادی مقدس، بیشترین مسئولیت را در رشد و تحول، تربیت و تعالی و سعادت انسان بر عهده دارد. اساس تشکیل خانواده و ازدواج در نظام الهی رسیدن به آرامش روان و آسایش خاطر، پیمودن طریق رشد، نیل به کمال انسانی و تقرب به ذات حق است

ازدواج نخستین سنگ بنای تشکیل خانواده و جامعه است. نقطه آغاز شکل گیری خانواده زمانی است که دو فرد بالغ (یک زن و یک مرد) با هدف تشکیل خانواده به یکدیگر می پیوندند. عقد ازدواج نقشی را به وجود می آورد که جدا از نقش های قبلی است و نقطه بحرانی این انتقال نقش، شروع دوره زناشویی است.

بدون تردید، خانواده های لجام گسیخته و متزلزل، جامعه متزلزل را پدید می آورند. جامعه ای که در آن نشانی از خانواده سالم یافت نشود، میزان طلاق روز به روز بالا می رود و ازدواج های مطلوب و برنامه ریزی شده کمتر صورت می گیرد. به طور کلی، ریشه بسیاری از کجروی های اجتماعی را باید در خانواده جست و جو کرد.

بنابراین پیشگیری از آسیب های اجتماعی، به منظور بهسازی محیط زندگی جمعی و خانوادگی، از این جهت که پیشگیری همواره ساده تر، عملی تر و کم هزینه تر از درمان است، اهمیت بسیار زیادی دارد.

۱. آگاهی بخشی نسبت به ناهنجاریها و آسیب های اجتماعی

شناخت انواع آسیب های اجتماعی و راه های پیشگیری از آن برای همه گروه های مردمی و دولت ها مهم و حیاتی است زیرا که جامعه امروزی به شدت درگیر این آسیب ها شده است و باید برای آن چاره ای اندیشید.

آسیب های اجتماعی اگر به موقع و به هنگام شناخته شده و پیشگیری شود، احتمال کاهش خسارتها افزایش خواهد یافت. اما اگر نسبت به آن غفلت شود؛ ممکن است بنای جامعه را متزلزل کند. طبق آمارهای سازمان جهانی بهداشت، انواع آسیب های اجتماعی به شکل نگران کننده ای در تمامی جوامع روبه افزایش است و اختلالات روانی، اعتیاد، رفتارهای ضد اجتماعی، بزهکاری و بی بند و باری جنسی به ویژه در نسل جوان روند صعودی پیدا کرده است و این آسیب ها لطمات شدید اقتصادی، اخلاقی و اجتماعی را بر پیکره جوامع وارد ساخته است. تا زمانی که اعضای جامعه پای بند به اعتقادات مذهبی خود باشند، خود و فرزندان شان به فساد و بزهکاری روی نمی آورند.

آسیب های اجتماعی دارای انواع زیادی هستند از جمله: آسیب های اجتماعی خانواده، آسیب های اجتماعی زنان، آسیب های اجتماعی طلاق، آسیب های اجتماعی جوانان، اعتیاد، اینترنت، ماهواره و آسیب های اجتماعی دانش آموزان که در این نوشتار به بیان مهمترین و مشهورترین آنها می پردازیم:

بیکاری

بیکاری یک معضل اجتماعی است که هم آسیبهای جدی فردی و هم آسیبهای قابل ملاحظه اجتماعی را در دامن دارد. بیکاری بویژه در نسل پر انرژی و جوان که انرژی و قدرت و نیروهای

آنها را کد و بی‌مصرف باقی می‌ماند، نمود بیشتری پیدا می‌کند و زمینه را برای انواع انحرافات اجتماعی فراهم می‌سازد. وجود فرصت‌های همیشگی خالی، عدم تحمل بیکاری، فقدان قدرت تأمین نیازها به دلیل نداشتن درآمد، زمینه‌هایی آماده برای کاشت بذر جرم و انحرافات می‌باشند.

به لحاظ اهمیت فوق العاده ای که کار در حیات فردی و اجتماعی بشر دارد، اسلام تأکید ویژه ای بر کار و تلاش انسان می‌کند. قرآن کریم به طور صریح همه بهره مندی‌های انسان را در گرو کار و کوشش او می‌داند: قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى؛ برای انسان بهره‌ای جز سعی و کوشش او نیست». (نجم، ۳۹)

احادیث فراوانی از معصومین علیهم السلام در تشویق به کار و تلاش وارد شده است که هر یک به تنهایی کافی است که انسان را به تدبیر و تجدید نظر در زندگی دنیوی وادارد. از جمله آنکه رسول خدا (ص) تلاش برای معاش را جهاد در راه خدا دانسته و می‌فرماید: أَلَكَاذُ عَلَى عِبَالِهِ كَأَلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛ کسی که برای تأمین زندگی خانوادگی اش کار کند، همانند مجاهد راه خداست. (نوری، ۱۴۰۸ق، ۵۵/۱۳)

علاوه بر آیات و روایات، سیره عملی رسول گرامی اسلام (ص) و ائمه بزرگوار دین علیهم السلام، بهترین گواه بر اهمیت و لزوم کار در زندگی انسان، از دیدگاه اسلام است، زیرا آن بزرگواران همه کار می‌کردند و از طریق دسترنج خود ارتزاق می‌نمودند و کارکردن را روش و سیره پیامبران الهی اعلام می‌فرمودند.

در جامعه اسلامی خود اتکایی هر یک از افراد، از دستورات اکید اسلام است، زیرا در نظام اقتصادی و اجتماعی اسلام، کسانی که از طریق دسترنج دیگران زندگی می‌کنند، به عنوان مزاحم و سربار مردم، مورد لعن قرار گرفته اند. جالب آنکه در اسلام هیچ شخصی یا طبقه ای از کار کردن و لزوم خود اتکایی مستثنی نشده است و این یکی از امتیازات فرهنگ غنی اسلام عزیز، بر سایر مکاتب و نشانه عنایت آن بر مسئله مهم عدالت اجتماعی است. نتیجه ای که از بررسی آیات قرآن در این زمینه گرفته می‌شود این است که: منشأ اصلی و راستین همه فضیلت‌ها و برخورداریه‌ها، در دنیا و آخرت، همان کار و تلاش خود انسان است و بدون کار و تلاش، برخورداری از هیچ نعمتی میسر نخواهد بود.

طلاق

در بحث طلاق، آنچه مهم است جدایی عاطفی افراد از یکدیگر است طلاق پنهان که در زیر یک سقف بدون علاقه و همدلی زندگی میکنند که این زمینه را برای طلاق واقعی مهیا می‌سازد. در گذشته مردم نسبت به طلاق بسیار سختگیرانه عمل میکردند و طلاق در طبقه متوسط بیشتر از پایین بود و مشکلات از طریق ریش سفیدان حل میشد اما امروزه طلاق در شهرها افزایش پیدا کرده است و عواملی که باعث طلاق شده اند عبارتند از: تغییر نگرش نسبت به طلاق، رواج ازدواج‌های دوست‌تانه مبتنی بر عواطف و علایق زودگذر، تغییر ساختار خانواده، کاهش فرزندآوری، تغییر قوانین طلاق که نرخ طلاق امروزه افزایش پیدا کرده است.

اعتیاد

اعتیاد، یکی از مشکلات درون خانوادگی است اما نباید شک کرد که آسیب ها و گرفتاری های درون خانوادگی و مهم تر از آن، بسته شدن چتر حمایتی خانواده چه از جهت عاطفی، چه از جهت معنوی و چه مادی، خود یکی از عوامل ایجاد اختلالات روحی و روانی و به تبع آن، اعتیاد به مواد مخدر محسوب می شود. اگر درباره معتادان بررسی شود، در صد قابل توجهی از آنها از چتر حمایتی خانواده بهره مند نبودند لذا به یقین تقویت نهاد خانواده در ریشه کن سازی اعتیاد از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است.

آموزه های اسلامی شدیدترین ممانعت ها و تحریم ها را برای استعمال و ساخت و خرید و فروش مواد مخدر قائل شده است. مطابق این آموزه ها، بر همه مسلمانان واجب است که از این مواد پلید پرهیز و اجتناب کنند و فرزندان و بستگان و آشنایان خود را به شدت از آن برحذر دارند. هر کس هر گونه کمکی به کشت، تهیه، حمل و نقل و پخش این مواد کند، مشمول مجازات الهی خواهد بود و هر گونه درآمدی از آن حاصل شود، حرام و نامشروع است. (مکارم شیرازی، ۱۴۲۷ق، ۲ / سؤال ۷۴۸)

قرآن مجید در آیه ۱۹۵ سوره بقره می فرماید: «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ و خود را به دست خود به هلاکت نیفکنید. طبق آمارهایی که از سوی پزشکان متخصص اعلام شده، فقط مرگ و میر ناشی از دود سیگار در سال به پنج میلیون نفر می رسد و آمار بیماری های خطرناک قلبی و تنفسی و سرطان ناشی از دود سیگار نیز بسیار بالاست. بنابراین، کشیدن سیگار مصداق إلقاء (انداختن) نفس در تهلکه (هلاکت) است. (همان، ۳ / ۱۷۴)

آموزه های وحیانی اسلام، در کنار این ممانعت ها، راهکارهای درمانگرانه نیز دارند. عامل اصلی روی آوردن به افیون، احساس پوچی و بی هدف بودن زندگی، احساس نداشتن پناهگاه در مشکلات، تصویر وحشتناک از چهره مرگ، بدبینی های آزار دهنده، ترس از آینده جهان و آینده زندگی شخصی است.

بدون شک ایمان به سرای دیگر و زندگی جاویدان در آن عالم توأم با آرامش و عدالت می تواند به این نگرانی ها پایان دهد. این همان چیزی است که در سوره یونس مورد اشاره قرار گرفته: «الَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ... لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ فِي الْآخِرَةِ؛ آگاه باشید اولیاء و دوستان خدا نه ترسی [از آینده] دارند و نه غمی از گذشته ... آنها در زندگی دنیا و در آخرت شاد و مسرورند. (یونس، ۶۲ و ۶۴)

اعتیاد پدیده ای چندوجهی است که هیچگاه یک عامل باعث به وجود آمدن آن نمی شود عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی، زیستی و فرهنگی در تعامل با یکدیگر موجبات مصرف مواد مخدر را فراهم می آورند و از این عوامل، عوامل خانوادگی مهمتر هستند و اعتیاد و عملکرد خانواده رابطه ای دوسویه دارند نه تنها عملکرد خانواده اعتیاد را گسترش میدهد بلکه اعتیاد کیفیت زندگی را پایین میآورد و به شکل منفی رفتارهای اعضای خانواده را تحت تاثیر قرار میدهد و در صورتی که الگوهای اعتیادی با دخالت مناسبی روبرو نشوند، از نسلی به نسل بعد منتقل میشوند.

ضعف حمایتی والدین هم باعث اعتیاد میشود زیرا بسیاری از جهت گیریها پیش از ورود به جامعه در درون خانواده تکوین می یابد و حمایتی که فرد از خانواده دریافت می کند او را از بسیاری از خواسته های مخرب مصون میدارد و همچنین طرد کودک توسط خانواده باعث روی آوردن او به سمت اعتیاد میشود و در خانواده هایی که درگیری زیاد است؛ افراد توان ماندن در خانه را ندارند و ترجیح میدهند با دوستان باشند و این باعث رفتن آنها به سمت اعتیاد میشود و طلاق هم با اعتیاد رابطه دارد زیرا افراد دارای کمبود عاطفی میشوند و برای جبران آن به اعتیاد روی می آورند. (اسدزاده، ۱۳۸۶)

اینترنت

نقش رسانه های جمعی، به ویژه ماهواره و اینترنت در رواج بی بند و باری اخلاقی، مقابله با هنجارهای اجتماعی، عدم پای بندی مذهبی و بلوغ زودرس نوجوانان در مسائل جنسی حایز اهمیت است.

ماهواره

هر چند ماهواره شبکه های علمی ومورد استفاده دارد اما نباید غافل بود که اکثر شبکه های ماهواره ای اهدافی جز تسخیر وتخریب وتباهی انسانها وبه انحطاط و انحراف کشاندن آنها وفرهنگها و آداب ورسومها و تبدیل به دهکده جهانی عاری از معنویت ندارد.

آسیبهای ماهواره

۱- عوارض روحی و روانی

الف - احساس گناه

امام صادق (ع) فرمود: نگاه (حرام) تیری از تیرهای مسموم شیطان می باشد؛ و چه بسا نگاه حرامی که حسرت و پشیمانی (روانی) طولانی را به جای می گذارد. (کلینی، ۱۴۰۷ق، ۵/۵۵۹)

ب- پریشانی خاطر

مرد یا زنی که همواره در ماهواره نا محرم را با آن بدن نیمه عریان و آرایش شده ببیند و نتواند به آرزوی خود برسد. به صورت عقده در خود ریخته ودچاربیماری روان پریشی خواهد شد. روایت شده از علی (ع) در میان یارانش نشسته بود که زنی زیبا از کنار آنها عبور نمود و عده ای از آنها به او خیره شدند پس امام (ع) فرمود: همانا دیدگان این بزرگان طمعکار است و این نگاه های خیره سبب ایجاد تصور ذهنی می شود بنابراین، هنگامی که یکی از شما به زنی نگاه کند که از او خوشش بیاید، باید با هم سر خود آمیزش کند، (و بداند) آن زن، زنی است همچو زن خودش (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ۲۰/۱۰۶)

ج- پایین آمدن سطح رضایتمندی همسران

مرد ویا زنی که همواره صحنه های مستهجن به واسطه فیلمهای ماهواره برای او عادی شده باشد دیگر به واسطه همسر راضی نمی گردد. واین اولین قدم فساد زن ومرد در خانواده می باشد.

د- خود ارضایی

دیدن صحنه های محرک و شهوت انگیز در فیلمهای ماهواره به ویژه برای جوانانی که توان کنترل شهوت از راه شرعی را ندارند، موجب روی آوردن به دفع شهوت از راه استمناء می گردد.

ه- هم جنس گرایی

سیر شدن از جنس مخالف (به خاطر دیدن صحنه های مستهجن) و رو آوردن به هم جنس که خود یک نوع بیماری می باشد. امام باقر (ع) فرمود: علی (ع) اگر دو مرد مجرد را در زیر یک لحاف می یافت حد زانی که صد ضربه شلاق بود به هر کدام از آنها می زد. واگردن زن مجرد را در زیر یک لحاف می یافت به هر کدام صد ضربه شلاق حد زنا می زد. (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ۸۹/۲۸)

ی- دعوت به آرامش کاذب با اعتیاد به انواع قرص ها

آرامش و دور کردن اضطراب و افسردگی ناشی از دیدن فیلم های خشن و مستهجن، رو آوردن به انواع اعتیاد را فراهم می کند.

ن- افسردگی شدید و همراه با خودکشی

انحطاط و دور افتادگی از اصل خود با دیدن انواع و اقسام فیلم ها و به وجود آمدن احساس پوچی و بی هویتی و دور شدن از یاد خدا و هجوم تاریکی ها و بیماری های روانی انسان را به سمت خود کشی سوق می دهد.

۲. ایجاد روابط نا سالم

با به نمایش گذاشتن انواع فیلم های شهوت انگیز و روابط نا مشروع کم کم روابط نا سالم بین زن و مرد نا محرم عادی شده و منجر به فساد خانواده و اجتماع می گردد.

۳. افزایش جرایم توسط نمایش تصاویر خشونت بار

سهل و آسان نشان دادن کشتار و قتل و هر گونه جنایت با سلاح سرد و گرم ترس بیننده را فرو می ریزد و باعث بالا رفتن آمار جرم و جنایت در جامعه را پدید می آورد.

۴. رویج مد گرایی و ارائه مد های آرایشی و پوشش زننده

امام صادق (ع) : اوحی الله عز وجلالی النبی من الانبیاء قل للمؤمنین: لا تلبسوا لبس اعدائو لا تطمعوا طعام اعدائی ولا تسلكوا مسالك اعدایی، فتكونوا اعدائی كما هم اعدائی ترجمه: خداوند بزرگ به پیامبری از پیامبرانش وحی نمود که به مؤمنین بگو: لباس دشمنان مرا نپوشید، غذای آنان را نخورید و از راه آنان نروید (آنان را الگوی خود قرار ندهید) که در این صورت از دشمنان من محسوب می شوید، همانطور که آنان دشمنان من هستند. (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ۳۸۵/۴)

۵. ترویج عقاید و فرقه های نادرست و غیر اخلاقی مثل شیطان پرستی

خداوند متعال می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يَجْتَبُونَ أَنْ تَشِيَعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ؛ کسانی که دوست دارند زشتیها در میان مردم با ایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آنان در دنیا و آخرت است.» (نور، ۱۹)

۲. حمایت از خانواده های آسیب دیده

حمایت از آسیب دیدگان اجتماعی نیز به سیاست های اجتماعی مربوط است. در این مورد نیز وقتی حمایت از آسیب دیدگان به طور کامل در اختیار نهاد سیاست قرار می گیرد، این نهاد از دیدگاه منافع خود به آن ها نگاه می کند، اما وقتی مردم یک جامعه به حمایت از این آسیب دیدگان می پردازند، بسیار عمیق تر و کامل تر عمل می کنند. چون مردم در متن این آسیب ها

قرار دارند، آن‌ها را خوب می‌شناسند و برای حمایت از افرادی که دچار بحران هستند انگیزه‌های قدرتمندی دارند.

یکی از راهکارهای حمایت از آسیب دیدگان اجتماعی، سازمان‌ها و تشکل‌های غیردولتی است. این سازمان‌ها که در تمامی جوامع ریشه دارند در عصر کنونی کارکردهای مختلف و مؤثری پیدا کرده‌اند و نقش مهمی در حیات جوامع ایفا می‌کنند. سازمان‌های غیردولتی با تأثیرگذاری در وضع و اجرای سیاست‌های اجتماعی، در نقش‌های مختلفی مثل مشاور دولت، منتقد دولت و گاه حتی به‌عنوان بازوی اجرایی سیاست‌های اجتماعی دولت‌ها فعالیت دارند. این سازمان‌ها با ویژگی‌های منحصربه‌فردی که دارند، امروزه به نماد حکومت مردم تبدیل شده‌اند و به نظر می‌رسد در هر جامعه‌ای که این سازمان‌ها فعال‌تر و گسترده‌تر عمل می‌کنند، آرمان حکومت مردم بر مردم دست‌یافتنی‌تر می‌نماید.

نتیجه‌گیری

قرآن کریم استحکام جامعه را از تحکیم خانواده دانسته و با تدوین منشور اخلاقی - اجتماعی همانند: حفظ حدود الهی، مسئولیت‌پذیری، حجاب، فرزندآوری، تأمین امنیت و آرامش، ایمن‌سازی خانواده در مقابل آسیب‌های اجتماعی به صورت ساده و تکلیفی بیان کرده و در صورت قرار گرفتن زندگی بشری در چارچوب این قوانین، با یاد خدا دلها آرام و جامعه تعامل و تکامل می‌یابد.

مهمترین نتایج به دست آمده در این مقاله عبارت است از:

۱- کارکرد کلمه ای مرکب از کارکردن و عمل است. و در جامعه‌شناسی، کارکرد به نتایج و آثار عینی پدیده‌ها یا ساختارهای اجتماع اطلاق می‌شود. یعنی هر پدیده اجتماعی کارکرد معینی برعهده دارد که به‌نحوی در دوام و اداره جامعه مؤثر است.

۲- اصل واژه تحکیم از حکم به معنای منع و بازداشتن برای اصلاح است در اصطلاح معنای بازداشتن و جلوگیری از هرگونه اخلال‌گری و تباهی را می‌رساند. و مقصود از تحکیم خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق همه اعضاست

۳- سبک زندگی اسلامی سنجش رفتارهایی است که افزون بر آنکه نباید با فقه و شریعت مخالف باشد، باید از منظومه فکری، خدانشناسی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و معرفت‌شناسی اسلام برآید.

۴- از رابطه حجاب و امنیت اجتماعی زنان، به دست می‌آید که اسلام، جهت حفظ امنیت زنان، طرفدار حجاب زنان در بیرون از منزل و در مواجهه با نامحرم است. و حجاب، یکی از مهم‌ترین چارچوب‌های احکام الهی جهت تضمین سعادت فردی و اجتماعی بشریت است نیز از جمله آثار اجتماعی تحکیم بنیاد خانواده، توسعه فرهنگ اسلامی همانند: حجاب و فرزندآوری است. آثار اجتماعی حجاب عبارتند از: مسئولیت‌های اجتماعی، آزادی زن، سلامت اخلاق جامعه، حفظ نیروی کار اقتصادی و...

- ۵- تشکیل خانواده، ایجاد کانون پذیرایی نسل آینده است و سعادت نسل‌ها بستگی به وضع خانوادگی دارد و سلامت امنیت فرزندان در گرو استحکام خانواده می‌باشد. خانواده بنیادی‌ترین نهاد در جامعه انسانی است که وظیفه تربیت و سازندگی افراد و انسان‌ها را بر عهده دارد.
- ۶- تحکیم خانواده مهم‌ترین سد در برابر آسیب‌های اجتماعی است. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، به منظور بهسازی محیط زندگی جمعی و خانوادگی، از این جهت که پیشگیری همواره ساده‌تر، عملی‌تر و کم‌هزینه‌تر از درمان است، اهمیت بسیار زیادی دارد.
- ۷- آسیب‌های اجتماعی اگر به موقع و به هنگام شناخته شده و پیشگیری شود، احتمال کاهش خسارتها افزایش خواهد یافت. اما اگر نسبت به آن غفلت شود؛ ممکن است بنای جامعه را متزلزل کند.
- ۸- آسیب‌های اجتماعی دارای انواع زیادی هستند از جمله: آسیب‌های اجتماعی خانواده، زنان، طلاق، جوانان، اعتیاد، اینترنت، ماهواره و... ولی عوارض روحی و روانی، پریشانی خاطر، پایین آمدن سطح رضایت مندی همسران، خودارضایی و... را می‌توان از جمله آسیب‌های ماهواره دانست.
- ۹- اگر به آسیب‌های اجتماعی به موقع رسیدگی نشود؛ و از خانواده‌های آسیب دیده حمایت صورت نگیرد، افزایش جرم و جنایت را در پی دارد که مخرب انضباط اجتماعی است.

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- اسدزاده، فائزه، ۱۳۸۶، تجربه زیسته زنان با سوء مصرف مواد با تأکید بر خانواده، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی، دانشگاه تهران.
- ۲- بهشتی، احمد: «خانواده در قرآن»، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷.
- ۳- تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، ۱۴۱۰ ق، غرر الحکم و درر الکلم، دار الکتب الإسلامی، قم، چاپ دوم.
- ۴- جمعی از نویسندگان، دانش خانواده، انتشارات معارف، ۱۳۷۸.
- ۵- حرّ عاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹ق). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل البیت (ع) چاپ اول.
- ۶- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۲، لغت نامه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ق، مفردات ألفاظ القرآن، بیروت - دمشق، دار القلم - الدار الشامیه، چاپ اول.
- ۸- ساروخانی، باقر: «جامعه شناسی خانواده»، تهران، سروش، ۱۳۷۹.
- ۹- ستوده، هدایت الله، ۱۳۹۴، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)، تهران، انتشارات آوای نور، چاپ بیست و چهارم.
- ۱۰- شریفی، احمد حسین، همیشه بهار، قم: معارف، ۱۳۹۲.
- ۱۱- شریف الرضی، محمد بن حسین. (۱۳۹۰). نهج البلاغه. ترجمه محمد دشتی، قم: پیام مقدّس.
- ۱۲- شکوری، محمد. (۱۳۹۰). «حجاب میوه عفاف است و عفاف ریشه حجاب». مجله فرهنگ دانشگاه علم و صنعت. ش ۹.
- ۱۳- طباطبائی، سید محمد حسین. (۱۳۷۰). المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم: انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرّسین حوزه علمیه قم.
- ۱۴- عظیمیان، مریم و سعید بهشتی. (۱۳۸۸). «بررسی فلسفه و قلمرو حجاب در اسلام و آثار تربیتی آن». فصلنامه تربیت اسلامی. ش ۸. صص ۷۵-۱۰۳.
- ۱۵- قائمی، علی، (۱۳۷۳). حیات زن در اندیشه اسلامی، تهران: انتشارات امیری.
- ۱۶- کاویانی، محمد، سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، قم: پژوهشگاه حوزه، ۱۳۹۲.
- ۱۷- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۴۰۷ق، الکافی، دارالکتب الإسلامیه، قم، چاپ چهارم
- ۱۸- مجلسی، محمد باقر، ۱۴۰۳ق، بحار الأنوار، چاپ دوم، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
- ۱۹- مصطفوی، سید جواد. (۱۳۶۹). حجاب و آزادی. مجموعه سخنرانی و کنفرانس زن. بی جا: سازمان تبلیغات اسلامی.
- ۲۰- مطهری، مرتضی. (۱۳۶۷). مسئله حجاب. تهران: انتشارات صدرا.
- ۲۱- _____ . (۱۳۷۳). نظام حقوقی زن در اسلام. تهران: انتشارات صدرا.
- ۲۲- مکارم شیرازی، ناصر، استفتاءات جدید، تهیه و تنظیم: علیان نژادی، ابوالقاسم، انتشارات مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، قم، ۱۴۲۷هـ، چاپ دوم.

- ۲۳- موسوی گیلانی، سید رضی چیستی و چرایی «سبک زندگی» و نسبت آن با دین و مهدویت، منبع: مشرق، ش ۲۵، بهار ۱۳۹۲ شماره ۲۵.
- ۲۴- مهدوی کنی، محمد سعید، ۱۳۸۷، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال اول، ش ۱.
- ۲۵- نوری، حسین بن محمد تقی، ۱۴۰۸ق، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم، چاپ اول.